

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/125/131-137>

Araz Mirzəbəyov
Sumqayıt Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0000-0003-22156252>
araz.mirzabayov@sdu.edu.az

Sumqayıt şəhərinin sosial-iqtisadi inkişafında nəqliyyat-logistika infrastrukturunun rolunun qiymətləndirilməsi

Xülasə

Sumqayıt Azərbaycanın sənaye mərkəzlərindən biri olaraq, şəhərin və bütövlükdə ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsində önəmli rol oynayır. Son illərdə şəhərin sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasında nəqliyyat-logistika infrastrukturunu xüsusi önəm daşıyır. Nəqliyyat-logistika infrastrukturunun inkişafı təkcə məhsul və xidmətlərin şəhər daxilində və regionlararası hərəkətini asanlaşdırmır, həmçinin işgüzar əlaqələrin səmərəliliyini artırır, investisiya mühitini gücləndirir və əhalinin həyat səviyyəsini yüksəldir. Bu kontekstdə Sumqayıtın sosial-iqtisadi inkişafının qiymətləndirilməsində nəqliyyat-logistika infrastrukturunun rolu daim diqqət mərkəzindədir ki, bu da mövzunun aktuallığını göstərir. Mövzunun aktuallığı həm də ondan ibarətdir ki, şəhərdə logistika mərkəzlərinin, nəqliyyat dəhlizlərinin və multimodal daşımaların genişləndirilməsi ticarət dövrüyyəsini artırmaqla yanaşı, iş yerlərinin yaranmasına, sahibkarlığın inkişafına və sosial rifahın yaxşılaşmasına da töhfə verir. Məqalənin əsas məqsədi məhz Sumqayıt şəhərində nəqliyyat-logistika infrastrukturunun sosial-iqtisadi inkişafda oynadığı rolu qiymətləndirmək, mövcud vəziyyəti təhlil etmək və inkişaf perspektivlərini ortaya qoymaqdır. Bu, həmçinin şəhərin planlaşdırma strategiyalarının təkmilləşdirilməsinə və resursların səmərəli bölünməsinə töhfə verə bilər. Nəqliyyat-logistika sistemlərinin gücləndirilməsi ilə bağlı aparılacaq təhlil iqtisadi fəaliyyətin intensivliyini ölçməyə, əhalinin xidmətlərə çıxış imkanlarını yaxşılaşdırmağa imkan yaradar.

Açar sözlər: *nəqliyyat-logistika, infrastruktur, avtomobil nəqliyyatı, dəmiryolu nəqliyyatı, yükdaşıma, avtomatlaşdırma, sənaye*

Araz Mirzəbəyov
Sumgayit State University
<https://orcid.org/0000-0003-22156252>
araz.mirzabayov@sdu.edu.az

Assessing the Role of Transport and Logistics Infrastructure in the Socioeconomic Development of Sumgayit

Abstract

Sumgayit, as one of the industrial centers of Azerbaijan, plays an important role in accelerating the socio-economic development of the city and the country as a whole. In recent years, transport and logistics infrastructure has been of particular importance in the city's socio-economic development strategy. The development of transport and logistics infrastructure not only facilitates the movement of products and services within the city and between regions, but also increases the efficiency of business relations, strengthens the investment climate, and raises the standard of living of the population. In this context, the role of transport and logistics infrastructure in assessing the socio-economic development of Sumgayit is always in the spotlight, which shows the relevance of the topic.

The relevance of the topic also lies in the fact that the expansion of logistics centers, transport corridors, and multimodal transportation in the city, in addition to increasing trade turnover, also contributes to the creation of jobs, the development of entrepreneurship, and the improvement of social well-being. The main purpose of the article is to assess the role played by transport and logistics infrastructure in socio-economic development in the city of Sumgayit, to analyze the current situation, and to reveal development prospects. This can also contribute to improving city planning strategies and the efficient allocation of resources. The analysis to be conducted on strengthening transport and logistics systems will allow measuring the intensity of economic activity and improving the population's access to services.

Keywords: *transport and logistics, infrastructure, automobile transport, rail transport, freight transportation, automation, industry*

Giriş

Sumqayıt şəhəri Azərbaycanın əsas sənaye mərkəzi olmaqla, özünün və ölkənin iqtisadi inkişafında önəmli rol oynayan şəhərlərdən biridir. Son illərdə ölkədə iqtisadi fəaliyyətin genişlənməsi və sənaye sektorunun inkişafı nəticəsində nəqliyyat-logistika infrastrukturunun səmərəli təşkili şəhərin sosial-iqtisadi inkişafına birbaşa təsir göstərir. Nəqliyyat-logistika infrastrukturuları yalnız malların və xidmətlərin hərəkətini təmin etmir, həmçinin iş yerlərinin yaradılmasına, investisiya axınının sürətlənməsinə və şəhərin ümumi iqtisadi potensialının artırılmasına xidmət edir.

Sumqayıtda nəqliyyat şəbəkəsinin müxtəlif formaları, o cümlədən avtomobil yolları, dəmir yolu əlaqələri, yük və sərnişin daşımaları üçün məntəqələr şəhər iqtisadiyyatının müxtəlif sahələri ilə sıx bağlıdır. Logistika infrastrukturunu isə yalnız fiziki nəqliyyatı deyil, mal və xidmətlərin saxlanması, idarə olunması və paylanması da əhatə edir. Bu baxımdan, şəhərin sosial-iqtisadi inkişafında nəqliyyat-logistika sistemlərinin rolu iqtisadi göstəricilərin yüksəlməsində və əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşmasında önəmli amil hesab olunur (Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, 2025).

Tədqiqat

Məlumdur ki, nəqliyyat-logistika infrastrukturunu nəqliyyatda daşımaların və logistik əməliyyatların reallaşdırılmasını təmin edən müxtəlif qurğu və mexanizmlərin məcmusudur. Bu infrastruktur nəqliyyat obyektlərini və logistika idarəetmə mexanizmlərini özündə birləşdirərək ümumi iqtisadi fəaliyyətin ayrılmaz hissəsi kimi çıxış edir. Sözügedən infrastruktur nəqliyyat əlaqələrinin fasiləsiz və səmərəli işləməsinə şərait yaradır, logistika proseslərinin etibarlı və dayanıqlı şəkildə aparılmasını təmin edir. Yük və sərnişin daşınması birbaşa nəqliyyat vasitələri ilə reallaşdırılırsa, logistika həmin resursların bölüşdürülməsinin optimallaşdırılmasına mühüm töhfə verir (Maimakova, Zayneeva & Zimalieva, 2024).

Nəqliyyat-logistika infrastrukturunu iqtisadi inkişafın əsas sütunlarından biri hesab olunur, çünki bu sistem ölkələr arasında ticarət və iqtisadi əlaqələrin genişlənməsində, həmçinin milli iqtisadiyyat sahələrinin inkişafının tarazlaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Nəqliyyat-logistika infrastrukturunun effektiv fəaliyyəti bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatının düzgün və davamlı inkişafının vacib göstəricilərindən biri sayılır (Hüseynova, 2019). Azərbaycanda nəqliyyat-logistika infrastrukturunun inkişafı region və ümumi ölkə iqtisadiyyatı üçün böyük önəm daşıyır. Bu sahənin yaxşı təşkil olunması sənaye və biznesin irəliləməsi, əhalinin yaşayış səviyyəsinin yüksəlməsi və xarici investisiyaların cəlb edilməsi üçün əsas amillərdən biridir. Beləliklə, nəqliyyat-logistika sistemi milli iqtisadiyyatın mühüm və ayrılmaz bir hissəsidir (Yəhyayeva, 2020). Bu sahə neft-kimya, kimya, metallurgiya, kənd təsərrüfatı və səhiyyə kimi sahələrlə bərabər milli iqtisadi sistemin əsas sütunlarından birini təşkil edir, dövlətin iddialı ictimai, iqtisadi və geosiyasi hədəflərinin reallaşmasına zəmin yaradır və sürətlə inkişaf edən cəmiyyətin fundamental tələbatlarının ödənilməsində önəmli rol oynayır. Ölkədə müşahidə olunan intensiv iqtisadi yüksəliş son illər onun geosiyasi mövqelərini xeyli dərəcədə möhkəmləndirmiş, nəticə etibarilə dövləti global sosial-iqtisadi proseslərdə daha fəal və səmərəli iştirak etməyə, beynəlxalq bazarlara çıxışda maneələrin aradan qaldırılmasına və yüksək rəqabət potensialına malik milli sənaye modelinin qurulmasına

yönəltmişdir. Qloballaşmanın sürətlə dərinləşdiyi və integrasiya proseslərinin genişləndiyi müasir mərhələdə effektiv nəqliyyat-logistika infrastrukturunun formalaşdırılması xüsusi strateji önəm daşıyaraq uzunmüddətli inkişafın əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevrilir (Ağayev, 2025).

Azərbaycanın əsas sənaye mərkəzlərindən biri olan Sumqayıt şəhərinin ölkənin iqtisadi xəritəsində strateji mövqeyi, Bakı şəhərinə yaxınlığı, Xəzər dənizi sahilində yerləşməsi və müxtəlif nəqliyyat yol və dəhlizlərinə çıxışının olması onu mühüm logistika qovşağına çevirir. Şəhərin nəqliyyat-logistika infrastrukturunun səmərəli təşkili və davamlı inkişafı regional iqtisadiyyatın və ölkə üzrə yükdaşıma və səmərəli daşıma xidmətlərinin keyfiyyətinə önəmli dərəcədə təsir göstərir.

İstənilən regionun iqtisadi və istehsal potensialından səmərəli şəkildə istifadə edilməsi, həmçinin əsas istehsalat sahələrinin normal fəaliyyət göstərməsi üçün nəqliyyat-logistika infrastrukturunun inkişafı vacibdir. Region hansı sahədə ixtisaslaşmasından və əmək bölgüsündə tutduğu mövqedən asılı olmayaraq, müasir nəqliyyat-logistika və digər kommunikasiya sistemləri ilə təmin olunmalıdır. Bu cür daimi və əsas infrastruktur yalnız nəqliyyat-logistika sektorunun səmərəli fəaliyyəti üçün deyil, həmçinin istehsal qüvvələrinin düzgün yerləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi baxımından da həlledici rol oynayır (Xasıyev, 2016). Ötən illər ərzində Sumqayıt şəhəri də sənaye potensialını artırmaqla yanaşı, sosial-iqtisadi inkişafını sürətləndirməkdən ötrü infrastruktur sahələrini gücləndirməyə böyük önəm vermişdir. Nəqliyyat-logistika infrastrukturunun şəhərin sosial-iqtisadi inkişafına təsiri bir neçə istiqamətdə özünü göstərib. Əvvəlcə bu infrastruktur müəssisələr üçün xammal və məhsulun daşınmasını asanlaşdırır, istehsal proseslərinin sürətini artırır və nəqliyyat xərclərini azaldır. Bundan başqa, inkişaf etmiş nəqliyyat-logistika infrastrukturunu şəhərin ticarət imkanlarını genişləndirir. Yollar, dəmir yolu xətləri və liman infrastrukturunu vasitəsilə daxili və xarici bazarlara çıxış asanlaşır ki, bu da sahibkarlar üçün investisiya mühitini əlverişli edir və yeni müəssisələrin açılmasına səbəb olur. İnvestisiyaların artması isə sosial-iqtisadi baxımdan şəhərin inkişafını sürətləndirir, yerli xidmət sektorunu canlandırır və əhəlinin həyat səviyyəsini yüksəldir.

Ümumiyyətlə, nəqliyyat-logistika infrastrukturuna investisiyalar istənilən ölkənin inkişafı üçün sosial-iqtisadi baxımdan vacibdir, çünki bu, istehsalçılar və istehlakçılar arasındakı boşluğu aradan qaldırır. Xüsusilə yol nəqliyyatında yeni investisiyalar səmərəli və yük daşımaqlarını asanlaşdırır. Belə ki, səfər vaxtını qısaldır, xərcləri azaldır, yeni iş imkanları yaradır və regionlar arasında əlaqəni asanlaşdırır (Bayoumi və b., 2021).

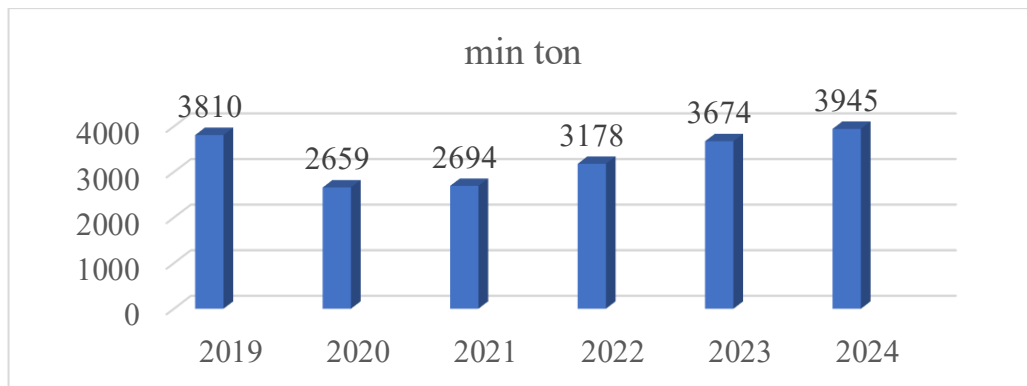
Sumqayıtın nəqliyyat-logistika infrastrukturunu da şəhərin regional əhəmiyyətini artırır. Şəhər Azərbaycanın digər bölgələri ilə, eləcə də qonşu ölkələrlə iqtisadi əlaqələr qurmaqda strateji rol oynayır. Sumqayıtın tarixi inkişaf trayektoriyası göstərir ki, sənaye potensialının formalaşmasında nəqliyyat şəbəkələrinin genişlənməsi mühüm amil olub. XX əsrin ortalarından etibarən şəhərdə kimya, metallurgiya və energetika sahələrinin inkişafı bu məhsulların daşınmasını təmin edəcək etibarlı infrastrukturun qurulmasını tələb edib. Avtomobil və dəmir yollarının çəkilməsi, liman infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi bu ehtiyacların qarşılanmasına yönəlib.

Azərbaycanın avtomobil yolları ölkənin logistika sistemində əsas yer tutur, iqtisadiyyatı gücləndirir, ticarət proseslərini sadələşdirir və regional əlaqələri inkişaf etdirir. Yol infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi ölkənin strateji mövqeyindən səmərəli istifadə etməyə imkan verərək logistika imkanlarını genişləndirir. Uzunmüddətli investisiyalar və müasir texnologiyaların tətbiqi sahəsində aparılan islahatlar avtomobil yollarının funksionallığını, təhlükəsizliyini və davamlılığını artıraraq Azərbaycanın iqtisadiyyatına və beynəlxalq təchizat zəncirlərinə integrasiyasına mühüm töhfə verə bilər (Mehdiyev, 2024).

Bu, ölkənin bütün bölgələri üçün, o cümlədən Sumqayıt şəhəri üçün də böyük üstünlüklər yarada bilər. Avtomobil nəqliyyatının Sumqayıt şəhərinin sənaye potensialının reallaşdırılmasında əhəmiyyəti böyükdür. Sumqayıtda yerləşən iri sənaye müəssisələrinin, o cümlədən kimya və metallurgiya komplekslərinin, tikinti materialları istehsalı üzrə obyektlərin daimi olaraq xammal və hazır məhsul dövryyəsinə ehtiyacı olur. Bu prosesin operativ və fasiləsiz şəkildə aparılması üçün çevik və etibarlı nəqliyyat sisteminin mövcudluğu zəruridir. Avtomobil nəqliyyatı bu funksiyaları yüksək səviyyədə yerinə yetirərək sənayenin dinamikliyini təmin edir. Sumqayıt şəhərində avtomobil

nəqliyyatının yükdaşımalarda oynadığı rolunu son illər daşıyan yüklərin həcmnin artım dinamikasını əks etdirən qrafik 1-dən görə bilərik (Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, n.d.).

Qrafik 1. Sumqayıt şəhəri üzrə avtomobil nəqliyyatı ilə yükdaşımaların həcmi.

Mənbə: (Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, n.d.; Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, 2025).

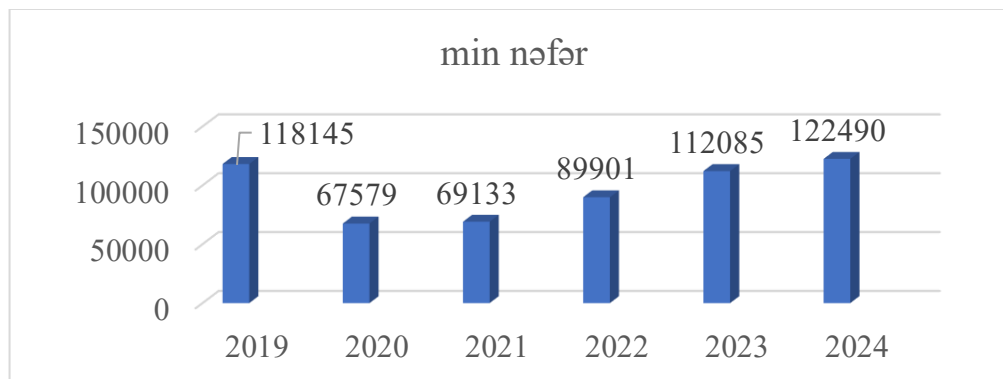
Bu qrafikdən görünür ki, tədqiq olunan dövr ərzində avtomobil nəqliyyatı ilə yükdaşımaların həcmində artım baş verib. Lakin bu artım 2020-ci ildə global COVID-19 pandemiyasının təsiri ilə müvəqqəti olaraq dayanmış, azalmağa doğru meyl etmişdir. 2020-ci ildə pandemiyanın nəqliyyat sektoruna təsiri yükdaşımaların həcminə birbaşa və dərin şəkildə sirayət etmişdir. Həmin ildə özündən əvvəlki 2019-cu ilə görə yük axınlarında müşahidə olunan 1151 min ton və ya 43,3%-lik azalma təkcə nəqliyyat sahəsindəki məhdudiyyətlərin deyil, həmçinin ümumi iqtisadi dövriyyənin zəifləməsinin nəticəsi olmuşdur. İstehsal müəssisələrinin fəaliyyətinin dayanması və ya məhdudlaşdırılması, daxili və xarici bazarlarda tələbin azalması, sərhədlərin qapanması və logistika zəncirlərində yaranan fasilələr yükdaşımaların həcmi xeyli dərəcədə aşağı salmışdır. Bu dövrdə nəqliyyat sektoru iqtisadi sistemin digər sahələri ilə sıx əlaqədə olduğu üçün şok təsirləri daha kəskin hiss etmişdir.

2021-ci ildən etibarən müşahidə olunan artım tendensiyası isə pandemiya şəraitinə uyğunlaşma prosesinin başladığını göstərir. Məhdudiyyətlərin tədricən yumşaldılması, istehsal və ticarət əlaqələrinin bərpa, eləcə də logistika proseslərində çevik mexanizmlərin tətbiqi yükdaşımaların həcmnin artmasına zəmin yaratmışdır. Xüsusilə 2024-cü ildə yükdaşımaların 2020-ci ilə müqayisədə 1286 min ton və ya 48,4%, 2023-cü ilə müqayisədə isə 271 min ton və ya 7,4% artması nəqliyyat sektorunun artıq yalnız bərpa mərhələsində olmadığını, həm də dayanıqlı inkişaf yoluna qədəm qoyduğunu göstərir. Bu dinamika iqtisadi fəallığın canlanması, ticarət dövriyyəsinin genişlənməsi və nəqliyyat xidmətlərinə olan tələbin artması ilə sıx bağlıdır. Avtomobil nəqliyyatının şəhər sakinlərinin gündəlik sosial həyatında da rolu danılmazdır. İş yerlərinə, təhsil müəssisələrinə, səhiyyə ocaqlarına və digər sosial obyektlərə rahat şəkildə çatmaq imkanları birbaşa bu nəqliyyat növünün vəziyyətindən asılıdır. Xüsusilə son illərdə Sumqayıt–Bakı marşrutu üzrə sənişin daşımalarının artması, bu istiqamətdə yeni avtobus xətlərinin açılması və taksi xidmətlərinin genişlənməsi şəhər həyatını asanlaşdırmışdır. Bu isə şəhərin demoqrafik və iqtisadi artımına dolayısı ilə töhfə vermişdir. Bunu sənişin daşımalarının artım dinamikasını əks etdirən 2-ci qrafikdən görə bilərik.

Avtomobil nəqliyyatı ilə sənişin daşımalarının dinamikası göstərir ki, bu sahə tədqiq edilən dövr ərzində ümumilikdə artan trayektoriya üzrə inkişaf etmişdir. Sənişin daşımalarının həcmi iqtisadi fəallıq, əhalinin mobillik ehtiyacları və nəqliyyat infrastrukturunun vəziyyəti ilə sıx bağlı olduğundan, müşahidə olunan dəyişikliklər ölkədə baş verən makroiqtisadi və sosial proseslərin birbaşa əksi kimi qiymətləndirilə bilər. Xüsusilə 2020-ci ildə COVID-19 pandemiyasının yayılması ilə əlaqədar tətbiq olunan məhdudiyyətlər, hərəkətin azalması və sosial təcrid tədbirləri sənişin

daşımalarına ciddi mənfi təsir göstərmiş, nəticədə 2019-cu illə müqayisədə 50 566 min nəfər və ya 42,8% azalma qeydə alınmışdır. Bu kəskin geriləmə sahənin qısa müddətdə xarici şoklara nə dərəcədə həssas olduğunu aydın şəkildə ortaya qoyur.

Qrafik 2. Sumqayıt şəhəri üzrə avtomobil nəqliyyatı ilə sərnəşin daşımalarının həcmi.

Mənbə: (Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, n.d.; Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, 2025).

Bununla yanaşı, sonrakı illərdə müşahidə edilən bərpa prosesi sərnəşin daşımaları sektorunun uyğunlaşma və dayanıqlıq potensialının yüksək olduğunu sübut edir. 2021-ci ildə artımın nisbətən zəif olması (1554 min nəfər və ya 2,3%) pandemiya sonrası ehtiyatlı davranışların və mərhələli normallaşmanın davam etdiyini göstərsə də, 2023 və 2024-cü illərdə qeydə alınan kəskin artımlar artıq bazarın tam bərpa mərhələsinə daxil olduğunu deməyə əsas verir. Xüsusilə 2023-cü ildə 65,9%, 2024-cü ildə isə 81,3% artımın baş verməsi nəqliyyat xidmətlərinə tələbatın sürətlə genişləndiyini, əhalinin gündəlik və regional hərəkətiliyinin xeyli dərəcədə artdığını göstərir. Bu dinamika avtomobil nəqliyyatının digər nəqliyyat növləri ilə müqayisədə çevik və əlçatan olması ilə izah oluna bilər.

Lakin bütün bunlara baxmayaraq, Sumqayıt şəhərində avtomobil nəqliyyatının inkişafı ilə bağlı bəzi çətinliklər və problemlər də mövcuddur. Əhalinin artımı, avtomobil parkının genişlənməsi, yol hərəkətinin intensivliyi ilə bağlı tıxaclar və ekoloji problemlər aktual məsələlərdəndir. Avtomobil nəqliyyatı sahəsində bu problemlərin aradan qaldırılması üçün rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi vacibdir. Sərnəşin axınının idarə olunması, marşrutların optimallaşdırılması və təhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsi üçün GPS və digər müasir nəzarət sistemləri geniş tətbiq edilməlidir. Bu, sərnəşin rahatlığının artırılması və nəqliyyatın effektivliyinin yüksəldilməsi baxımından önəmlidir (Tərəf.az, n.d.).

Dəmiryolu nəqliyyatı da Sumqayıtda yerləşən iri sənaye müəssisələrinin xammalla təmin olunmasında və istehsal edilən məhsulların respublikanın digər bölgələrinə, eləcə də xaricə daşınmasında mühüm vasitə olmuşdur. Sovet dövründə Sumqayıtda inşa edilən bir sıra müəssisələr, o cümlədən Kimya Kombinatı, Boru-Yayma, Alüminium Zavodları və digər sənaye obyektləri böyük həcmdə xammal və enerji resurslarının daimi şəkildə çatdırılmasını tələb edirdi. Avtonəqliyyat vasitələri həmin yüklərin daşınmasını iqtisadi baxımdan səmərəli şəkildə reallaşdırma bilmədiyindən, dəmiryolu burada əsas yükdaşıma kanalı rolunu oynamışdır. Bunun nəticəsində Sumqayıt–Bakı dəmiryolu xətti və digər əlaqəli marşrutlar genişləndirilmiş, xüsusi sənaye tərkibli qatarların hərəkəti təmin olunmuşdur.

Məlumdur ki, Sumqayıt şəhərinin inkişafında onun ərazisində yerləşən sənaye parkları önəmli rol oynayır. Bu parklar yalnız istehsal sahələrinin mərkəzləri deyil, həmçinin nəqliyyat-logistika şəbəkələrinin vacib bir hissəsidir. Sumqayıtın sənaye parkları, əsasən istehsal fəaliyyətlərinə xidmət edən ərazilərdir. Bu parkların inkişafı məhsulların istehsalından daşınmasına qədər bir çox logistik əməliyyatların reallaşdırılmasını tələb edir. Logistika baxımından Sumqayıtın ən əhəmiyyətli

üstünlüklərindən biri məhz onun sənaye parklarının — Sumqayıt Sənaye Parkı (SSP), Sumqayıt Texnologiyalar Parkı (STP) və digər sənaye müəssisələrinin burada yerləşməsidir. Bu sənaye zonalarının xammal və hazır məhsulların daşınması üçün effektiv logistika sisteminə ehtiyacı var. Hazırda bu sahədə əsasən avtomobil və dəmir yolu nəqliyyatından istifadə olunur, lakin multimodal daşımaların təşkili, yəni bir neçə nəqliyyat növünün integrasiyası istiqamətində daha geniş layihələrə ehtiyac duyulur.

Sumqayıtın Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanına yaxınlığı və Abşeron yarımadasında aparılan genişmiqyaslı infrastruktur layihələri şəhərin logistik potensialını daha da artırır. Bu coğrafi üstünlük Sumqayıtın yüklərin daşınması, emalı və ixracında önəmli rol oynamasına şərait yaradır. Bundan əlavə, limanın fəaliyyəti nəticəsində beynəlxalq ticarət əlaqələrinin intensivləşməsi Sumqayıt müəssisələrinin xarici bazarlara çıxış imkanlarını genişləndirir.

Sumqayıt şəhəri Azərbaycanın sənaye mərkəzlərindən biri olmaqla yanaşı, coğrafi mövqeyi baxımından da mühüm üstünlüklərə malikdir. Paytaxta yaxınlığı, Xəzər dənizinə çıxışı və əsas nəqliyyat arteriyalarının kəsişməsində yerləşməsi şəhərin strateji əhəmiyyətini artırır. Bakı–Quba–Rusiya sərhədi avtomobil yolunun Sumqayıt ərazisindən keçməsi bu şəhəri tranzit mərkəzə çevirir. Məlumdur ki, Azərbaycanın strateji əhəmiyyətə malik nəqliyyat layihələri ölkə daxilində iqtisadi inkişafı stimullaşdırmaqla yanaşı, regionların sosial-iqtisadi potensialının artırılmasında da önəmli rol oynayır. Bu baxımdan, Bakı–Quba–Rusiya sərhədi avtomobil yolu ölkənin şimal-nəqliyyat dəhlizində mühüm magistral olmaqla təkcə tranzit imkanlarını artırmaqla kifayətlənmir, həmçinin bu yolun keçdiyi bölgələrin, xüsusilə Sumqayıt şəhərinin regional nəqliyyat-logistika qovşağına çevrilməsində açar rolunu oynayır.

Sosial baxımdan nəqliyyat-logistika infrastrukturunun inkişafı şəhərin əhalisinin həyat keyfiyyətinə də birbaşa təsir göstərir. Nəqliyyatın əlçatan olması təhsil, səhiyyə, mədəniyyət xidmətlərinə çıxış imkanlarını artırır (Sumqayıt xeber, n.d.).

Nəqliyyat-logistika infrastrukturunun inkişafı, əsasən, onun avtomatlaşdırma səviyyəsi ilə bağlıdır. Nəqliyyat-logistika infrastrukturunun avtomatlaşdırılması müasir texnologiyalardan istifadə etməklə yük daşımalarını planlaşdırmaq, idarə etmək və təkmilləşdirməkdir. Bu proses proqram təminatı vasitəsilə reallaşdırılır və yükün hərəkətini, yerləşdiyi yeri və çatdırılma vəziyyətini real vaxt rejimində izləməyə imkan verir. Bundan başqa, avtomatlaşdırılmış sistemlər marşrutların və tədarük zəncirlərinin optimallaşdırılmasını, həmçinin nəqliyyat infrastrukturuna resurslarının daha səmərəli istifadəsini təmin edir. Bunların nəticəsində daşımalar üçün lazım olan vaxt və xərclər azalır, tədarük zəncirinin məhsuldarlığı artır və müştərilərə göstərilən xidmət keyfiyyəti yüksəlir (Quliyeva, 2023). Odur ki, Sumqayıt şəhərində nəqliyyat-logistika infrastrukturunun avtomatlaşdırılması səviyyəsinin yüksəldilməsi də şəhərin sosial-iqtisadi inkişafı baxımından önəmlidir. Ümumiyyətlə, Sumqayıt şəhərində nəqliyyat-logistika infrastrukturunun avtomatlaşdırılması yalnız texnoloji yenilik kimi deyil, həmçinin şəhərin davamlı inkişaf strategiyasının vacib elementi kimi qiymətləndirilə bilər.

Nəticə

Sumqayıt şəhərində nəqliyyat-logistika infrastrukturunu bir sıra üstünlüklər yaratmasına baxmayaraq, həmin infrastrukturun tam potensialından səmərəli istifadə edilməsi üçün bəzi sahələrdə əlavə tədbirlər görülməlidir:

- Yol və dəmir yolu infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi;
- müasir logistik mərkəzlərinin yaradılması;
- intellektual idarəetmə sistemlərinin tətbiqi;
- nəqliyyat-logistika infrastrukturunun avtomatlaşdırılması və rəqəmsallaşdırılması səviyyəsinin yüksəldilməsi;
- ekoloji baxımdan dayanıqlı nəqliyyat vasitələrinin tətbiqi;
- insan kapitalının inkişaf etdirilməsi.

Bu tədbirlər reallaşdırılırsa, Sumqayıt şəhərinin sosial-iqtisadi inkişafı daha dayanıqlı və rəqabətqabiliyyətli olar, regionda strateji mövqeyi gətirdikcə güclənər.

Ədəbiyyat

1. Ağayev, Z. B. (2025). Nəqliyyatda investisiyaların müasir meylləri və dövlət-özəl tərəfdaşlığı. *Qərbi Kaspi Universiteti. Elmi Xəbərlər (İctimai və Texniki elmlər seriyası)*, (2), 101–108.
2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. (2025). *Azərbaycanda nəqliyyat: Statistik məcmuə*, 88.
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. (n.d.). *Nəqliyyat statistikasının mənbələri*. <https://www.stat.gov.az/source/transport/>
4. Bayoumi, E., Elgazzar, S., Abdelbary, A., & Ricci, S. (2021). The role of road transport infrastructure investments on logistics performance: A research agenda. *International Business Logistics Journal* (2), 16–27. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/transport_2025.pdf
5. Hüseynova, M. S. (2019). Azərbaycanın nəqliyyat-logistika sisteminin inkişaf etdirilməsi problemlərinə yanaşmalar və onların xüsusiyyətləri. *AMEA-nın Xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası*, 61–68.
6. Xasıyev, B. (2016). Region nəqliyyat-logistika infrastrukturunun təsnifatı. *Təfəkkür*, 3(12), 35–39.
7. Quliyeva, C. E. (2023). Nəqliyyat-logistika fəaliyyətindəki problemlərin həlli üzrə nəzəri-metodoloji yanaşmalar. *Qərbi Kaspi Universiteti. Elmi Xəbərlər (İctimai və Texniki elmlər seriyası)*, (4), 215–222.
8. Maimakova, L. V., Zayneeva, I. I., & Zimalieva, A. E. (2024). Sovremennyye tendentsii razvitiya transportno-logisticheskoy infrastruktury. *Yestestvenno-gumanitarnyye issledovaniya*, 5(55), 206–210.
9. Mehdiyev, N. M. (2024). Azərbaycan Respublikasında logistikanın inkişafında avtomobil yollarının rolu. <https://timjurnal.az/uploads/2024/11/m-mehdiyev-arayis-dala-v-maye.pdf>
10. Sumqayıt xəbəri. (n.d.). *10 il ərzində 100 dəyişiklik: Sumqayıtın inkişaf xronikası*. <https://sumqayitxeber.com/10-il-erzinde-100-deyisiklik-sumqayitin-inkisaf-xronikasi/>
11. Tərəf.az. (n.d.). *Sumqayıt Nəqliyyat Departamentinin biznes maraqları...* <https://teref.az/manset/146641-sumqayit-neqliyyat-departamentinin-biznes-maraqlari-dda-foto.html>
12. Yəhyayeva, A. Y. (2020, 22–23 oktyabr). Nəqliyyat-logistika infrastrukturalarının inkişafında investisiyaların rolu. *İçində Azərbaycanın tranzit potensialının iqtisadi inkişafda rolu*, 95–98. Sumqayıt: Sumqayıt Dövlət Universiteti.

Daxil oldu: 21.09.2025

Qəbul edildi: 30.12.2025